

IDENTITEIT VAN BURGERSCHAP EN GELIJKHEIDSIDEALEN TEN TIJDE VAN HET REVOLUTIETIJDPERK

Interview met promovendus René Koekkoek

Rosa de Jong

Promovendus René Koekkoek is bijna promovendus-af, het werk is al goedgekeurd door de commissie en hij heeft zijn proefschrift afgelopen maandag 12 september verdedigd. Zijn promotie gaat over de internationale revolutionaire eenheid tussen Frankrijk, de Verenigde Staten en Nederland en waarom die eenheid in de jaren negentig van de achttiende eeuw afbrokkelde. Koekkoek begint na zijn promotie als docent bij Europese Studies aan de Universiteit van Amsterdam.

Koekkoek was al sinds zijn studietijd breed van interesse. Hij volgde twee bachelors aan de Vrije Universiteit (Wijsbegeerte en Geschiedenis) en tijdens zijn onderzoeksmaster in Utrecht volgde hij vakken die qua inhoud en tijdsbestek varieerden van Oudheid tot de zeventiende eeuw. Ondanks die brede interesse in verschillende tijdperken was het al snel duidelijk waar zijn grootste interesse lag: intellectuele geschiedenis en politieke ideeëngeschiedenis.

De afgelopen dertig jaar werd er onder academici van uitgegaan dat de erfenis van het revolutietijdperk, eind achttiende eeuw, bestaat uit rechten van de mens die zijn vast gelegd in grondwetten, representatieve democratie en burgerparticipatie. Koekkoeks proefschrift probeert nieuw licht op de debatten over burgerschap in deze periode te laten schijnen. Eind achttiende eeuw ontstond een enorm enthousiasme voor de revolutionaire ideeën aan beide kanten van de oceaan. Velen in Amerika en Frankrijk beschreven de revolutie als een groots revolutionair project met dezelfde idealen over vrijheid en de inrichting van de samenleving. Koekkoeks proefschrift toont hoe het internationale revolutionaire enthousiasme eind jaren negentig sterk afnam.

Hij beschrijft dat dit verbrokkelde door twee ervaringen: de eerste was de Franse terreur (1793-1794) en de tweede was de Haïtiaanse Revolutie die in 1791 begon en tot na de eeuwwisseling aanhield. De laatstgenoemde gebeurtenis heeft overigens een verwarrende, pas later toegevoegde, naam: Haïti heette destijds nog Saint-Domingue. Bovendien werd de oproer door de slaveneigenaren niet gezien als revolutie. Het was een slavenopstand op Saint-Domingue, die resulteerde in de onafhankelijkheid van Haïti. De verhouding tussen inwoners en zwarte slaven was erg uit balans: op het eiland woonden namelijk 30.000 Franse plantagehouders ten opzichte van 500.000 zwarte slaven. In 1789, hetzelfde jaar dat de Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en Burger werd geproclameerd, werden tienduizenden zwarte Afrikanen naar Saint-Domingue verscheept. De Franse revolutionairen werden hiermee geconfronteerd en worstelden met het rijmen van hun gedachtengoed over vrijheid met de praktijk van slavernij. De laatste en derde bevolkingsgroep van het eiland bestond uit dertigduizend kleurlingen, nakomelingen van zwarte en blanke ouders. Zij hadden te maken met discriminatie op juridisch en sociaal gebied, van de kant van zowel de zwarte slaven als de Franse plantage-eigenaars. Zodra zij de Verklaring van de Rechten van Mens en Burger onder

ogen hadden gekregen, beriepen zij zich hierop. Opvallend genoeg eigenden zij zich niet alleen de idealen, maar ook de taal van de Franse revolutionairen toe. De plantagehouders vreesden dat de grote groep slaven de kleurlingen zou proberen te volgen, wanneer zij die rechten zouden verkrijgen. Dat zou volgens hen de ontwrichting van de samenleving betekenen. De slavenopstand brak inderdaad uit en er ontstond een complexe en bloederige burgeroorlog, waar Spaanse en Engelse legers zich eveneens in mengden. De situatie werd nog veel ingewikkelder toen de Fransen op Saint-Domingue rechten verleenden aan hun slaven. Hoewel ze dit deden in naam van hun idealen, kwam het hen ook gunstig uit: zo incorporeerden zij alle slaven in hun leger en stonden zij sterker tegen de Spanjaarden. Het leek eerder opportunisme dan idealisme.

In Koekkoeks proefschrift wordt getoond hoe de samenhang tussen de revolutie en de opstand geïnterpreteerd werd in Frankrijk, Nederland en Verenigde Staten. Sommige Franse plantagehouders vluchtten van Saint-Domingue naar de Verenigde Staten en brachten daar verslag uit over de oorlog op het eiland. In Amerika ontstond sterk verzet tegen de idealen van

Foto: www.volkskrant.nl

de Franse Revolutie. De Amerikaanse Revolutie was volgens hen van een categorisch andere soort dan de Franse Revolutie. Er is weinig tot geen onderzoek gedaan naar hoe men in de Nederlandse Republiek aankeek tegen slavernij en de opstand van de slaven in Saint-Domingue. Uit Koekkoeks onderzoek blijkt dat zowel onder de inwoners van de Nederlandse Republiek als in Amerika de opvatting heerste dat de Fransen gek waren geworden. Doordat ze iedereen gelijk hadden verklaard, ontstond nu zowel op eigen grond als in hun kolonie een bloederige chaos. Vanaf het eind van de jaren negentig koppelden mensen de opstand in Haïti vaker aan het terreur in Frankrijk: het waren allebei voorbeelden van doorgesloten utopisch universalisme. De Britten leverden het andere voorbeeld van hoe het niet moest: zij verloren hun Noord-Amerikaanse koloniën immers. In de Republiek

speelden deze twee ervaringen een grote rol in het debat omtrent hun eigen koloniën.

Er werd in de drie landen een theorie aangehangen die revolutionaire ideeën verzoende met het ontzeggen van burgerschap aan zwarten. Dit idee was dat de zwarten nu nog niet klaar waren voor burgerschap, maar dat na (her)opvoeding wel zouden zijn. Dat het burgerschap ze nu ontzegd werd was volgens hen niet zo kwalijk, zolang er maar gewerkt werd naar ontwikkeling van dit deel van de bevolking. Dit idee, dat eind achttiende eeuw gemeengoed was, ging terug op het verlichtingsidee dat samenlevingen zich ontwikkelen naar een complexer bestaan en dat de menselijke geest zich op eenzelfde manier mee-ontwikkelde. Dit was een optimistischer beeld dan het biologische racisme dat in de 19e eeuw in Frankrijk en Amerika de pseudo-wetenschap overnam. Deze opvatting stelde dat zwarten en blanken fundamenteel van elkaar verschilden en dat zwarten

nooit volledig burgerschap zouden mogen verkrijgen.

Koekkoek gebruikte vooral krantenartikelen, pamfletten en tijdschriften om het publieke debat te reconstrueren. Een voordeel aan deze bronnen was dat ze voor een groot deel gedigitaliseerd waren, een nadeel was dat Koekkoek met een gigantische hoeveelheid bronnen werd geconfronteerd. Hij vormde zich een beeld van de kranten door er veel te lezen en deze steeds naast de secundaire literatuur te leggen. Hij laat in zijn proefschrift zien dat veel argumenten, die in de opvolgende decennia gebruikt werden, hun basis kenden in de jaren negentig. De argumenten kenden variaties om burgers buiten de politiek te houden en rassenongelijkheid in stand te houden. Het boekmanuscript gebaseerd op het proefschrift *The Citizenship Experiment. Contesting the Limits of Civic Equality and Participation in the Age of Revolutions* wordt nu gereviewed door vakgenoten ('peers') voor Cambridge University Press.

ONDERWIJS EN BEURZEN IN ROME

Volg een cursus of doe onderzoek aan het Koninklijk Nederlands Instituut Rome!

VOOR WIE?

Uitblinkende **studenten en jonge onderzoekers** verbonden aan Nederlandse universiteiten

WAT?

12 CURSUSSEN per jaar op locatie in Rome, waaronder de interdisciplinaire BA-cursus *Roma Caput Mundi*, gespecialiseerde MA-cursussen en bijzondere Masterclasses

STAGES EN TRAINEESHIPS om praktijkervaring op te doen als onderzoeker

BEURZEN voor MA studenten, promovendi en postdocs die onderzoek doen in Rome

STIPENDIA voor afgestudeerden en gepromoveerden die een project voorbereiden

MEER INFO www.knir.it

www.knir.it

